

Ю. О. Смирнова

аспірантка кафедри адміністративного та господарського права

**СУБ'ЄКТИ ВІДВОДУ (САМОВІДВОДУ)
В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ**

В Україні, як і в багатьох інших державах, принцип справедливого судочинства реалізується в тому числі за допомогою встановлення у галузі процесуального права інституту відводу від участі у розгляді справи. А оскільки упереджене правосуддя здійснюють, окрім самого складу суду, і особи, що сприяють здійсненню правосуддя, в різних процесуальних галузях від-

від може заявлятися також експертам, спеціалістам, перекладачам, адвокатам та ін. Господарське судочинство передбачає лише відвід судді та відвід судового експерта.

Так, згідно зі ст. 53 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» перебування на посаді судді несумісне із зайняттям посади в будь-якому іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом. Також суддя не має права поєднувати свою діяльність з підприємницькою або адвокатською діяльністю, будь-якою іншою оплачуваною роботою (крім викладацької, наукової і творчої діяльності), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках. Таким чином, законодавство встановлює перелік вимог до суддів з метою забезпечення професійності, незалежності та безсторонності судочинства. Вимоги пред'являються як до кандидатів у судді господарського суду, так і до вже призначених суддів.

При наявності обставин, що викликають сумнів у його неупередженості (він є родичем осіб, які беруть участь у судовому процесі, якщо було порушено порядок визначення судді для розгляду справи, встановлений ч. 3 ст. 2 ГПК України, він раніше брав участь у розгляді цієї справи та ін.), він підлягає відводу (самовідводу) (ст. 20 ГПК України).

Вказаний перелік є невичерпним, проте видається вірним закріпити більшу варіативність для заявлення відводу. Зокрема, Арбітражний процесуальний кодекс РФ встановлює також як підстави для відводу «особисту, пряму або опосередковану зацікавленість в результаті справи», «знаходиться або раніше знаходився у службовій або іншій залежності від особи, що бере участь у справі, або її представника», «робив публічні заяви або давав або здійснював оцінку по суті даної справи», «до складу господарського суду, що розглядає справу, не можуть входити особи, що є родичами» [1, ст. 21].

Доречно вказані положення впровадити у чинне вітчизняне господарське процесуальне законодавство.

Стосовно іншого суб'єкта відводу — судового експерта — ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» встановлено,

що судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також у випадках і на умовах, визначених цим законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ. З приводу заборон і обмежень, відповідно до ч. 4 ст. 10 вказаного закону судовому експерту забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки та пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб. Відповідно до ст. 11 закону не може залучатися до виконання обов'язків судового експерта особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною, а також та, яка має не зняту або не погашену судимість або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення або дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації судового експерта.

Стаття 12 закону серед інших встановлює обов'язок судового експерта незалежно від виду судочинства заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі.

Отже для суб'єктів відводу в господарському процесі — для суддів та судових експертів — встановлені особливі вимоги щодо рівня кваліфікації, вимоги щодо несумісності та інші вимоги, що забезпечують і гарантують в цілому кваліфікований, справедливий та неупереджений розгляд справ.

Порівнюючи суб'єктів відводу (самовідводу) в господарському процесі з іншими процесуальними галузями, можна побачити, що їх перелік в господарському судочинстві найвужчий. В кримінальному провадженні відводи можуть заявлятися слідчому судді, судді або присяжному, прокурору і слідчому, захиснику і представнику, спеціалісту, перекладачу, експерту, секретарю судового засідання. У цивільному та адміністративному судочинстві перелік можливих відводів вужчий: суддя, секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач. З урахуванням того, що в господарському процесі не беруть участь свідки, спеціалісти та деякі інші учасники інших процесів, а секретар судового засідання також не віднесений до учасників процесу, доречно дослідити доцільність закріплення на законодавчому рівні можливості заявлення відводу прокурору, представнику та адвокату.

Вважаємо, що вказані особи за аналогією можуть виявитися родичами осіб, які беруть участь у судовому процесі. В такому випадку вони повинні підлягати відводу (самовідводу). В протилежному випадку учасник процесу не матиме можливостей впливу на особу, яка є зацікавленою в певному результаті розгляду господарської справи. Крім того, у випадку виявлення невідповідності рівня кваліфікації та знань представника чи адвоката особа, яку вони представляють в процесі, має право відмовитися від їх послуг, а у випадку надання безоплатної допомоги — заявити відвід та вимагати надання особи, що не має зацікавленості у справі.

У разі, якщо до господарського процесу буде впроваджено таких учасників, як свідки, спеціалісти та секретар судового засідання, одночасно необхідно законодавчо закріпити гарантії їх неупередженої участі в процесі, встановивши підстави та процедуру відводу (самовідводу) таких осіб.

Література

1. Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации [Текст] : Закон Российской Федерации от 24.07.2002 г. № 95-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. — 2002. — № 30. — Ст. 3012.